

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה שישית: גליון מז | פרשת שופטים | ב' אלול ה'תשפ"ו

עלה אלול

אלול בשיבת טעלז

ע"פ קונטרס אחל גדלך, שיחות על אלול וימים הנוראים מאת הג"ר אברהם חיים הלוי לוינ'ל

זמן אלול בשיבת טעלז שיקאגו התחיל ביום כ' מנחם אב, הוספה של עשרה ימים לזמן, בשונה משאר הישיבות הקדושות המתחילות מר"ח אלול. הוספה זו היתה מוסיפה עלייה בלימוד התורה בזמן אלול הקצר. הסיבה לזה, שמעתי פעם ממו"ר הג"ר חיים שמעלצער זצ"ל, שבלילטא הישיבה היתה מתחילה ביום ט"ו באב ע"פ הגמרא תענית (לא, א) שיש להוסיף בלימוד התורה מט"ו באב והלאה, ובין הזמנים היה חודש אחד והתחיל מיום ט"ו תמוז. אמנם אחרי שנהרגו עקה"ש בני העיר טעלז עם הישיבה וראשיה ביום כ' תמוז תש"א, הי"ד, האריכו הזמן בשיבה באמריקה עד יום כ' תמוז כדי לקיים בשיבה יום זכרון קדושי טעלז ביום היארצייט, ולכן דחו תחילת הזמן ליום כ' מנחם אב.

כאשר הגיע ערב ר"ח אלול, התפללו בשיבה סדר יום כיפור קטן בנוסח טעלז הידוע ומפורסם כנוסח מלא התעוררות, מלבד היותו נוסח נאה וערב [ידוע, שהמגיד הירושלמי המפורסם הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל היה מגיע בכל שנה לפורים לשיבת טעלז בקליבלאנד, והיה מתלמד בהרבה קטעים מנוסח תפילות טעלז ומכניסם לנוסח תפילות בשיבת חברון]. הנוסח המפורסם של יו"כ קטן מיוסד על נוסח תפילות יום כיפור עצמו, וזה הכניס לשיבה אורת הימים נוראים.

מיום ר"ח אלול שתוקעים בשופר בסוף התפילה, התחזקה אורית ימי אלול. מי לא יזכור השאגה שיצא מפי מו"ר הגאון הר"ר אברהם חיים לוינ'ל באמירת מזמור 'לדוד ה' אורי וישעי', שהיה מעורר כל הישיבה לאומרו בכוונה גדולה ובמורא, בכל יום ויום מימי אלול ועשי"ת, וכן עשו אחריו כל בני הישיבה.

פעם הגיע בימי אלול לשיבה הג"ר לוי קרופניא זצ"ל ראש ישיבת קמניץ בניו יארק והתפלל שחרית בשיבה, ואחרי התפילה כיבדוהו למסור שיחת מוסר בשיבה. כאשר עלה לדרוש, סיפר שהכין שיחה עבור הישיבה בענייני דיומא, אבל אחרי ששמע המזמור 'לדוד ה' אורי וישעי' שנאמר בשאגה גדולה, שינה השיחה ומסר שיחה שלימה על המזמור 'לדוד ה' אורי וישעי'.

הג"ר אברהם חיים לוינ'ל עם אביו הג"ר אליעזר לוינ'ל

עלה משפט

שיטת הרמב"ם בלאו דלא תסור

ע"פ ספר אלה המשפטים ח"ב, ביאורים וחידושים על סדר הדף במסכת סנהדרין, מאת הג"ר חיים צבי הכהן גארעליק שליט"א

לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (יז, יא).

שיטת הרמב"ם היא דכלול באזהרת "לא תסור" אזהרה דאורייתא שלא לעבור אפילו על תקנה דרבנן, כמבואר בהדיא מדבריו בספר היד בכמה מקומות (עיין בסוף ההקדמה וסוף מנין המצות שבתחילת הספר). וכן נראה מדבריו בריש הל' ממרים (פ"א הל"ב) וז"ל: כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא תעשה שנאמר לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ואין לוקין על לאו זה מפני שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שכל חכם המורה על דבריהם מיתתו בחנק וכו', אחד דברים שלמדו אותן וכו' ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזרות והתקנות והמנהגות וכו' והעובר על כל אחד מהן עובר בלא תעשה, עכ"ל.

והרמב"ן (בהשגות לשורש א) הרבה להקשות עליה דהרמב"ם, ובתוך דבריו הקשה דנמצא דכל העובר על דרבנן ילקה למאן דס"ל דלאו דניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקה עליו. ובספר קנאת סופרים (עמוד כה) ובספר לב שמח (עמוד לז) [ועוד כמה מגדולי האחרונים] תירצו, שלדעת הרמב"ם אינו עובר על איסור דלא תסור אלא אם עובר "דרך המראה" לחלוק על עיקר הדין, משא"כ אם עובר על תקנת חכמים רק לתאוה בעלמא ולא ככופר וחולק על עיקר הדין, אינו עובר על אזהרה דאורייתא, עכ"ל בקיצור. ולפי"ז אתי שפיר מה דלכולי עלמא אין העובר על איסור דרבנן לוקה, ודברי הרמב"ם בהלכות ממרים איירי רק במי שעובר דרך המראה. אמנם לפי"ז דברי הרמב"ם נסתרים ממש"כ בהלכות ממרים (שם) "כל העובר", ולא הזכיר כלל דהיינו דווקא באופן שבא "לחלוק" ובדרך המראה וצ"ע.

והנראה להציע בזה, ובהקדם תרתי. א - הנה אפילו נימא דהאזהרה לא נאמרה אלא על העובר דרך המראה, הא מיהא מבואר ממילא מגוף אזהרת "לא תסור" שיש בכח חז"ל לקבוע דינים על פי דין תורה. דאל"ה מה שייך בזה דין המראה לעבור בלאו, והרי הוא חולק וממרה על דברים בעלמא שאינם מדין התורה אלא כדברי רשות בעלמא, ועל כרחך לומר שיש בכח חז"ל לקבוע דינים. ב - ומעתה יתכן לומר עוד, דוודאי גוף הפרשה ופשוטו של מקרא ד"לא תסור" עסיק אך ורק בדיני המראה, אמנם עדיין יהיה הדין שמי שעובר על איסור דרבנן עובר ממילא על איסור דאורייתא ד"לא תסור", שאיסור זה נכלל באופן דממילא בקרא דלא תסור, אע"פ שאינו כוונת עצם הציווי.

ובזה מדויק היטב לישנא דהרמב"ם בהלכות ממרים הנ"ל שכפל עבירת "לא תסור" פעמיים בתוך דבריו, והמעין יראה שבתחילת דבריו עסיק במי שעובר על "הוראתן", והוראה יש לבאר הכוונה בזה למי שקיבל הוראה מפורשת מהן על איזה דבר ולא שמע לדבריהם ולא מי שחולק על הדין גרידא [וכמו שמצינו בכמה מקומות דזו כוונת "הוראה"], ובכה"ג כתב הרמב"ם דלא לקי משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. ואח"כ הוסיף הרמב"ם דגם איכלל בהאי דינא חיוב לשמוע לכל תקנתם, וגם בזה עובר על לאו זה, אמנם הכא הרי לא ביאר למה אינו לוקה עליו ולא עסיק בזה כלל, ויתכן שבכה"ג לכו"ע לא לקי, ובטעמא דמילתא י"ל ע"פ הנ"ל שהחיוב לשמוע לדבריהם אינו עיקר קרא אלא רק מכללא וכו"ל, וממילא יש לומר דאמנם הוא בכלל האיסור, אך אין זה חשיב בגדר אזהרה מפורשת ללקות עליה.

הזמנים לעיר לייקוואד יצ"ו, נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א					
ערב שבת		ליל שבת		יום השבת	
מנחה גדולה (גרא")	1:35	חצי שעה קודם שקיעה	7:24	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי ע"ב דקות שוות)	8:49/(8:58)
ט' שעות (להתחלת סעודה)	4:28	הדלקת נרות (18 דקות)	7:36	סוף זמן קרי"ש לדעת הגר"א והגר"ז	9:34
מנחה קטנה (לאיסור מלאכה)	5:02	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	7:54	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) וגר"א וגר"ז	10:13/10:43
פלג המנחה (גרא"ל ולבוש)	6:28	זמן ג' כוכבים (לקר"ש)	8:34	חצות (סעודת שבת להב"ח)	1:01
פלג המנחה (מג"א כפי האופק)	6:53	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	7:01-8:01	מנחה גדולה	1:35
מוצאי שבת					
שקיעת החמה				7:53	
זמן כוכבים קטנים רצופים (6.5 מעלות)				8:37	
ע"ב דקות				9:06	
צאה"כ ר"ת לחשבון 16 מעלות				9:23	
אכטיל (צ' דקות זמניות)				9:36	

עונג ושמחה היו לי בשעשועי דאורייתא כשישבתי בשבת מוטות-מסעי בחבורתא חדא עם הרב הלל שמעון שימאנאוויטש וחבר תלמידי חכמים ממכון "עלה זית" המעטירה, ופלפלנו בחכמה מענין עונג ותענית בשבת קודש, וזאת אשר עלתה בידינו בדרך הערה לעורר המעיינים.

בלוח שבגליון "עלה זית" נדפס בכל שבת קודש זמן חצות, לזמן סעודת שבת לשיטת הב"ח. אמנם יש לעורר מפני מה בכל הלוחות משנים קדמוניות שנערכו על ידי גדולי ישראל לא הוזכר ענין זה של סעודת שבת קודם חצות, עד גליון עלה זית, הלא דבר הוא.

והנה יש ליישב מנהג העולם, דיעוין במשנה ברורה שהביא לדברי הב"ח, והוסיף דהפרי מגדים מפקפק בזה, הרי להדיא דהוי ספיקא דדינא שלא חש ליה לעיקרא דדינא. ועי' בפנים בפרי מגדים שהביא שגם העולת שבת הניח את דברי הב"ח בצ"ע. ואם כן זהו ישוב למנהג העולם.

ועוד יש לדון בהא שהב"ח העמיד שיהא קודם ששעות, והיינו משום שזמן סעודה הוא בשש שעות.

והמקור לזה הוא מסוגיא דמס' פסחים (יב, א) דזמן סעודה של תלמידי חכמים הוא עד שש שעות, והך שש שעות סובר המגן אברהם (סי' קנז סק"א) שהוא תלוי משעה שקם ממטתו. וכתב, ומכאן יש ליישב מה שמאריכין בשבת וי"ט לפעמים אחר ו' שעות היינו משום דחשבי' ו' שעות משעה שקמים ממטתם, ע"כ.

ואם כן יש לומר דגם לשיטת הב"ח שהוא שש שעות נמי יש להקל לשער הזמן סעודה משעה שקם ממטתו. ובאמת שכן מדוקדק בב"ח שהרי נקט שש שעות ולא חצות. וראי' לזה דיעוין בערוך השולחן (סי' רפח ס"א) וז"ל, והנה באמת לפי עניות דעתי צריכה להיות הסעודה השנייה רק קודם חצות וכו', דהג' סעודות ילפינן מתלתא היום: 'ויואמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לד', היום לא תמצאוהו בשדה', צריך להיות לכל אחת זמן קבוע בפני עצמה אחת בלילה, ואחת ביום קודם חצות, ואחת לאחר חצות אבל תמינהי למה לא הזכיר אחד מן הפוסקים דבר זה, וגם הרבה לא יחושנו לזה וכו', עכ"ל. ולכאורה הרי קמן דברי הב"ח הפרי מגדים והעולת שבת ששקלו וטרו בזה והאיך קאמר שלא הזכיר אחד מן הפוסקים. אלא לכאורה מבואר כמשנ"ת, דכל דברי הב"ח אינו משום לתא דדין חצות אלא

משום לתא דשש שעות, וכמו שביאר להדיא בערוך השולחן, וזה תלוי משעה שקם ממטתו. ועוד הרי העמיד הערוך השולחן דהרבה לא יחושנו מזה, שמע מינה שאין זה מנהג העולם.

בידידות, *מאן סלף*

צדקה בעין רעה

הרה"ג ר' ישראל מנחם גאלדבערג שליט"א כתב (גליון ראה), שלדעת ה"ט"ז שהנחת על ידי כפיה הוא בכלל נותן ברוע לבב ומפסיד זכותו, ממילא אינו מקיים מצות צדקה. ושהגר"א חולק ומוכיח מהא דכופין, שהרי אם אבד מצותו לא היו כופין. אמנם עיין באבני מילואים (ס' ע"א סק"א) שדן בענין כפיה משום מתן שכרה בצדה, ומביא מספר העיקרים שהגם שהנחת ברוע לבב איבד המתן שכו, מכ"מ מקיים מצות צדקה, וממילא יש דין כפיה משום שאין כאן מתן שכרה כתובה בצידה. וז"ל ספר העיקרים - וכן נמצא הכתוב מיעד הגמול על עשית הצדקה בשמחה, אמר נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתן לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך, תלה הברכה בולא ירע לבבך ולא בנתון תתן לו וכו', עכ"ל.

אליעזר אשכנזי, ליקאנא/ליקווא

וכל זה מוכרח בשיטת רש"י שמובא בראשונים בברכות דף י"א, שבירך ברכת התורה כשהיה משכים בבקר, וקודם שהתפלל בירך פעם אחרת, והביא ראיה מהברכה על קריאת התורה. אבל עדיין צ"ב בהטעם שהיה מברך קודם שחרית, ואם הוא ממש תקנת חז"ל לברך קודם שחרית נחא, אבל מהיכא תיתי לומר כן. ואפשר שרש"י ס"ל שמותר לגרום ברכה שאינה צריכה, והוא מח' שם ביומא, וראיתי שיש אומרים שבאמת זה הוי שיטת רש"י בעלמא ואכמ"ל.

ובענין מש"כ ר' הלל שמעון שימאנאוויטש (גליון ואתחנן) בשם החזו"א שא"א לצאת מצות מגילה ומצות ת"ת בדבר אחד, ובזה בא לתרץ מנהג דידן שאין מברכין על קריאת מגילה. זו סוגיא גדולה, ועי' המחלוקת בסו"ס מ"ו אם צריך לברך ברכת התורה על תורה שהיא מסדר התפילה, ובזה יתכן לומר שבאמת שייך להיות תורה אבל אינו מכין [אפי' למ"ד שאין צריכות כוונה דמכין לדבר אחר]. ובענין ק"ש עצמה, יש כמה ראיות דנחשב תורה [דלא כהפשוט בהירושלמי], והעיקר בגמ' מנחות (דף צט) שיוצא ת"ת בק"ש שחרית וערבית, וע"ע בברכות (סוף טו, ב) שג"כ משמע כן ואכמ"ל.

ובהקושיא למה אינו מברך על מגילה משום שהוא מנהג, לענ"ד אינה צריכה לפנים, דאין אנו מברכין רק על מנהג קדום ושנתקבל בכל כלל ישראל, וכן כתב הרמ"א בתשובה ל"ה [והביא ראיה ממה שאין מברך על איוב בט' באב המקום שנהגו לאמר]. אבל עדיין צ"ע לפ"ז במגילת איכה [ולענ"ד גם הגאון צריך לומר כן אפילו אם היה סובר שמברכין על המנהג, וא"כ צ"ע יותר בברכת שהחנינו].

ועוד אציין למסכת סופרים (פרק יד הלכה יח) שיש מנהגים שונים [ושונים ממנהג שלנו] בקריאת המגילות האחרות, ולפלא שלא ראיתי מי שדן בזה לענין ברכה על מגילות, ובפרט שלא הוזכר שם מגילת קהלת [אפשר לפי הביאור הגר"א ששיטת המ"ס שאין קהלת מטמא את הידים, ג"כ אינו שייך לקרותו בסוכות, וצ"ע דבהגהות הגר"א על מ"ס משנה הגירסא ואכמ"ל].

ובענין מה שכתב רנ"ד ארנשטיין דאין מברך על קריאת המגילה משום שהוא חיוב על כל יחיד ואינו נחשב קריאה בציבור, מילתא דמסתבר הוא, אבל אין זו כוונת הרמ"א. ופשוט שכוונתו שבזמנו קראו כל העם יחד את המגילה.

ועוד רגע אדבר, שלכאורה א"א לפרש דברי ר"ת בהלל שלא גרע מקורא בתורה ממש שמברך ברכת קריאת התורה, דהא ר"ת עצמו בתוס' ר"ה (לג, א) ס"ל שאין מברך על קריאת התורה משום ת"ת ודו"ק.

אליעזר אשכנזי, ליקאנא/ליקווא

ברכת התורה על מגילות והמסתעף

בענין שיטת הגר"א לברך על המגילות (שניידן בגליון דברים ואילך). לכאורה י"ל שמברך מדין ברכה על קריאת התורה, וס"ל שאינו על מצות קריאת התורה רק מחמת קריאת התורה בציבור. וכן מובא במעשה רב שנהג הגאון לקרות התורה בליל שמחת תורה וכפשוטו היה מברך, ולכאורה כן ביאר הרמ"א בתשובה ל"ה.

ולבאר זה אתחיל בברכת התורה בבוקר, שלכאורה מוכח ממה שכתב בביאור הגר"א לענין הרהור ומקושייתו על אשה שמברכת, שהוא ברכת המצוות, אבל מה שצריך ביאור הוא הברכה על קריאת התורה. וכפשוטו הטעם של כבוד הציבור הוא טעם בפני עצמו לברך, ואגב נטלו את ברכת התורה להיות נוסח ברכה זו. אבל עי' בביאור הגר"א בסעיף ד' שהוכיח שאדם הפוסק הלכה בלי לומר הטעם, צריך לברך, שאם לא כן היאך יברך על קריאת התורה שאינו מבאר מה שלומד. ולכאורה כוונת הגאון היא שיברך ברכת המצוות עה"ת פעם אחרת משום כבוד הציבור, שת"ת כזה חייבו חכמים ברכה מיוחדת.

אבל עי' בדבריו סי' קל"ט שהביא ראיה שכהן יכול לברך ב' פעמים בקריאת התורה, מתוס' ברה" (לג, א) שמוכיח שהברכה על קריאת התורה אינה משום ת"ת ע"ש ודו"ק, וצ"ע. ועוד יש לעי' למה בספק מוקפות אין לברך ביום שני אם קורוהו בציבור, ויש לילך עוד בזה ארוכות וקצרות [דאפשר אינו סתם מפני כבוד הציבור בכל פעם, והראיה שצריך להיות ס"ת או מגילה כשרה, וספק חיוב שאני ממנהג דבא מטעם ודאי].

וצ"ע למה ברכת התורה על קריאת התורה לא הוי ברכה שאינה צריכה. ולכאורה פשוט דמאי שנא מכל הברכות שתיקנו חז"ל, וכן מפורש בשטמ"ק נדרים פא ע"א בשם הרי"ף, שמפני חשיבותה קובעת ברכה לעצמה כדאמרין גבי יין פרק כיצד מברכין ע"כ. ומקור גורם ברכה שאינה צריכה הוי ביומא (דף ע"א) שהקשה הגמ' שכשהכהן הגדול קורא פרשה אחרת קורא בע"פ, ולמה לא הביא ס"ת אחרת. ויש ב' תירוצים בגמ', או מפני פגמו של ראשון או משום ברכה שאינה צריכה. אבל לכאורה פשוט שאינו דומה לנידון דידן, שא"א לומר שם שזו היתה תקנת חז"ל לברך ברכה זו, דהוא מגדר כל שאר ברכות על קריאת התורה, ואם היה אומר כן היתה תקנה לגרום ברכה שאינה צריכה. ולפ"ז צ"ע קצת במנהג דידן שכל עולה מברך דהא הוי ברכה שאינה צריכה, ואפשר שזו היתה תקנה חדשה שלא לצאת בברכת הראשון. או שצ"ל כפי היש אומרים דלעולם היה רשות לכל עולה לברך, ובזה עדיין צ"ע.

רבותינו גדולי הדורות הפליגו במעלת הוצאת חידושי תורה לאור עולם. 'בעלים' לפרשת ואתחנן תשפ"ד כבר הארכנו בדבריהם, ולא נחזור על הראשונות. עתה באנו לאסוף קצת הנהגות והדרכות מספרי רבותינו לגבי מלאכת הכתיבה והוצאה לאור. ומקוצר הידיעה חלקנו את הדברים לשני מאמרים. במאמר זה יבוארו הנהגותיהם לגבי עצם הכתב וסידור החידושים, ובמאמר הבא אם יעזרנו הש"ת יבוארו הנהגותיהם לגבי הכנה לדפוס.

וזאת למודעי שלא באתי לקבוע הדרכה למעשה, וכמו שיראו המעיינים שהבאתי אך ורק את מה שמצאתי בלי להתערב בענין ולהוסיף חוות דעתי או הדרכה מסמרי דורנו. כי באמת הדבר תלוי לפי המקום לפי הזמן ולפי הספר. אבל באתי לגלות עיני הלומדים, ואני בכללם, כי הרבה מן הספקות וההכרעות שמתעוררים בעת הכנת ספר לדפוס, כבר דשו בהו רבותינו ז"ל, ואפשר ללמוד מדבריהם בינה להבין ולהשכל.

לשון נאה ומקובלת, [א] לשון נאה ומקובלת. בגמרא (חולין ט, א) איתא, אמר רב וכללי דקדוק יהודה אמר רב ת"ח צריך שילמוד ג' דברים, כתב שחיטה ומילה. ומפרש בים של שלמה (שם סימן טו) [ודלא כפירש"י שם], "שיכול לכתוב שו"ת ופסקי דין ואף אגרת שלומים בצחות לשון נאה לת"ח". וזה לשון הפלא יועץ (ערך כתב): "ולמי שהוא בתכסיס ת"ח חובה מוטלת עליו להרגיל עצמו ולהתלמד לכתוב בלשון הקדש במליצה טובה דבר דבור על אופניו, כי מתוך הדברים אדם ניכר אם ת"ח הוא, ואם ידבר בלעגי שפה ולישנא קטיעא ומלא טעיות יהיה ללעג וקלס ומגרעות נתן לעצמו. אי לזאת האיש השלם החפץ לקנות השלימות גם לזאת יפקח עיניו".

[ב] דקדוק. המהרש"ל (בתשובה המובאה בשו"ת הרמ"א סימן ו) כתב דברי תוכחה אל קרוב משפחתו הרמ"א על שלא נזהר לכתוב לפי כללי הדקדוק. הרמ"א השיב לו (שם סימן ז) שאיננו "מכת המדברים בעלי הלשון" ומימי לא למד חכמת הדקדוק [ואע"פ כן דחה טענותיו של המהרש"ל וכתב שבאמת לא טעה]. בשדי חמד (כללי הפוסקים סימן טז אות סה) הביא בשם הרשב"ץ (חלק א סימן לג) וז"ל, "אין שום פגם להחכם אם אינו יודע דקדוק לשון והמלות, וכמו שנמצא כמה שגגות לפי הדקדוק בפיוטי ר' אלעזר הקלירי שהיה מגדולי החכמים וכו'". אמנם הדבר ידוע שהראשונים בדרך כלל שמרו על כללי דקדוק - פוק חזי ותשכח - אבל גדולי האחרונים לא הקפידו על זה. ובדורנו הדור האחרון הורגלו להקפיד על כללי דקדוק במידה מסוימת.

שימוש בראשי תיבות של שלמה (חולין פרק ו סימן ו) הגדיר את ההנהגה הזאת וז"ל, "שאין דרך בעל הספר לכתוב דבריו בראשי תיבות אם לא במה שמורגל בפי הכל, או שכבר כתב אלו הדברים כמה זימני, אז הולך ומקצר הדברים בראשי תיבות". בתפארת ישראל (אבות ב ד) כתב תוכחה למחברי ספרים "שלא לכתוב בספר הרבה ראשי תיבות שאינם מורגלין, שע"ז יבולה זמן הלומד בו".

בשדי חמד (התנצלות המחבר, כרך המילואים ב) הביא המקורות הנ"ל [ועוד כמה מקורות], וכתב שהיה מן הראוי שלא יראה ולא ימצא שום ראשי תיבות בספר [אפילו המורגלים] אלא שקשה ליהזר בזה. והתנצל על זה שהוא השתמש בראשי תיבות שאינם מורגלים בחלקים הראשונים של ספרו, עד שהעירו לו ע"ז.

העתקת הפסוק או מאמר חז"ל בדייקנות בתוס' (שבת קכח, א ד"ה ונתן, עירובין סה, א סוד"ה בצר). והמהר"ץ חיות (בספרו מבוא התלמוד פרק ל) הביא רשימה ארוכה של דוגמאות לזה. [ועיין בעלים' לפרשת קרח שהאריך בזה ידידי הרה"ג רבי הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א]. בספר הכריתות (חלק ה שער ג אות נא) כתב עוד ש"דרך התלמוד להביא משנה דרך קצרה". [בהליכות עולם (שער ב פרק ב אות כג) הביא דבריו וכתב בטעם הדבר "שאינן הגמרא רוצה להאריך ונקיט לישנה קלילא". עיין שם ובכללי הגמרא ויבין שמועה (שם) שהביאו כמה דוגמאות לזה].

גדולה מזאת מצינו לרבינו הרמ"א בהקדמה לספרו דרכי משה, שכתב שהוא מביא דברי הראשונים וכותב עליהם "עכ"ל" אף על פי שלא דקדק להעתיקם בדייקנות מילה במילה, כי למען הקיצור הוא "שמר הטעמים ולא המלות". [ומה שכתב "עכ"ל" היינו משום שהמילה "לשון" יכולה להתפרש על כוונת המדבר ולא על המילים, ע"ש]. והביא הרמ"א סמך לדבריו מזה שדרך הגמרא להעתיק לשון הפסוק שלא בדייקנות, כנ"ל. גם בשו"ת בית הלוי מביא לשונות הגמרא שלא בדייקנות כמו שהאריך לבאר בהקדמתו, ש"לפעמים היה קשה לי לעיין

בפנים ולהעתיק". ואמנם ראיתי בשו"ת חות יאיר (סימן א) שנקט לדבר פשוט ש"עכ"ל" משמע העתקת הלשון מלה במלה. וכמדומני שכן דרך רוב המחברים כשכותבים "עכ"ל".

בספר תורה תמימה הובאו מאמרי חז"ל בשינוי לשון כפי הצורך, כמו שביאר באריכות בהקדמתו. ובספר תורה שלמה (להגרמ"מ כשר, מילואים לחלק כו עמוד רצו) פקפק עליו, שמכיון שספרו הוא ליקוט מאמרי חז"ל הו"ל להעתיק מילה במילה ללא שינוי. והעיר עוד, שיש כמה ספרי דרוש בארצות הברית שהביאו מאמרי חז"ל כפי הנוסח של התורה תמימה, וכפי הנראה לא שמו לב שבנוסח התורה תמימה יש שינויים.

זהירות בכבוד [א] תואר זצ"ל. בפלא יועץ (ערך דיבור) תמה על מנהג העולם חכמים שאינם כותבים 'זכר צדיק לברכה' כשמזכירים שמות התנאים והאמוראים וגאונים הקדמונים, ואילו על שמות הרבנים האחרונים נזהרים תיכף לכתוב זלה"ה או זצוק"ל, ולכאורה אדרבה יותר יש ליהזר בקדמונים.

אמנם בשדי חמד (כרך המילואים, מאמר 'התנצלות לכבוד המתים שהם חיים') האריך להצדיק מנהג המחברים שאינם נזהרים לכתוב זצ"ל, והביא מה שכתב בספר חסידים (סימן תשמא) וז"ל, "כשמזכירים תלמידי חכמים אין צ"ל זכרונם לברכה, כמו שאין אומרים כשאנו קורין בתורה על משה ועל אהרן זכרונם לברכה. וכ"ש כשאדם מזכיר טענה מת"ח שאין כותבים ז"ל". [וע"ע ביומא (לח, ב) ובטור (או"ח סימן קכד), ומש"כ על זה השדי חמד (שם)].

[ב] זהירות בדבריהם. בפלא יועץ (ערך ספר) כתב, "וראו לכל חובר ספר להזהר ולהשמר מחטוא בלשונו בדברי קנטורין דנפיק חורבא וחילול ה'. והיותר טוב שלא לדבר על ספר אחר מוטב עד רע רק יכתוב דעתו ויאמר עיין בספר פלוני והבוחר יבחר ישמע חכם ויוסיף לקח".

בהירות בתפארת ישראל (אבות ב, ד, והובא למעלה) פירש בכוונת המשנה (שם) **ההסברה** "אל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע", שהיא תוכחה לרב המלמד וכן למחבר ספר "שלא יאמר דבריו דרך חידה, שא"א להבינו רק בסוף אחר עיון גדול". ובאמת מקרא מלא הוא, "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כא, א), ופירש רש"י, "כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם". אך מאידך מצינו בגמרא (מגילה ג, א) שיש ענין שלא לפרש את הכל, דאיתא שם שבשעה שיונתן בן עוזיאל תרגם את הנביאים נזדעזעה ארץ ישראל, ופירש התוס' ר"ד (שם): "דכיון דכתב תרגומא דקראי, לא מסרי נפשייהו למילפינהו כדמעיקרא".

בקורת [א] 'יחזור עליו אלף פעמים'. ידועים דברי הרמב"ם באגרת השמד ש"מה שיחוק האדם בידו ויכתבהו על הספר ראוי לו שיחזור עליו אלף פעמים אילו היה זה אפשר". **[ב] טעויות.** נפוץ המאמר 'כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לספר בלא טעויות'. ואיני יודע מקורו הראשון, אבל הוא מליצה על פי דברי חז"ל (גדרים ח, א) "כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים". **[ג] בקורת.** באמת ליעקב (אבן העזר סימן תכ סעיף לט בהערה, מפי השמועה) כתב שמותר למבקרים לכתוב דעותיהם על הספר ואין בזה משום מלבין פני חבריו או איסור אחר, ע"ש.

סידור החידושים [א] חילוק לפרקים, סימנים, ופסקאות. רש"י בריש פרשת ויקרא (א, א) פירש למה יש בספר תורה הפסק פרשיות וז"ל: "ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין. קל וחומר להדיט הלומד מן ההדיט".

[ב] דבור דבור על אופניו. בהלכות קריאת התורה קי"ל (מגילה כד, א) שאין מדלגין בתורה מפרשה לפרשה, ופירש רש"י (שם ד"ה ואין) "שהשומע את הקופץ ממקום למקום אין לבו מיושב לשמוע".

[ג] דרך קצרה. אמרו חז"ל (פסחים ג, א) "לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה". [ואף שמפירש"י שם משמע שהדברים נאמרו רק בימי חז"ל שלמדו הכל בעל פה, מצינו מושג זה אף בדורנו, כמו שיבואר בדברי הפלא יועץ]. וכתב בפלא יועץ (ערך אסיפה), "כי בזמן הזה הקיצור הוא טבע חריף אהוב ונחמד לכל. ואומרים דרך צחות 'ויאמר לקוצרים ה' עמכם'. ולכן אף מי שעושה ספר שו"ת וכו' לא ילך בארוכה ויצא מענין לענין וכו'". ע"ע שם.

[ד] להכפיל קטע אחד בשני מקומות. בשדי חמד (התנצלות המחבר, כרך המילואים ב) כתב שדרך המחברים להעתיק במילואו מה שכבר כתבו במקומות אחרים ולא להסתפק בציונים אמנם ידוע שהמהרש"א בחידושי אגדות לא נהג כן. [ואמנם בהקדמתו ביאר המהרש"א את טעמו "מפני הקיצור" וחוסר הזמן].

כוחם בכבוד ה' ומתנהגים על פי מסורת אבותיהם, אזי הוא סימן מובהק שחינך אותם על טהרת הקודש, עכ"ד רבי עקיבא ז"ל.

כמה נאים הדברים על הרבנית ע"ה. תמיד היה 'פניה כלפי העם', היתה מקבלת כל אדם בסבר פנים יפות. זוכרת את נדיבי העם ואת מרי הנפש שווה בשווה, מתייחסת אליהם בכבוד ובידידות, מעודדת ומשמחת. כמה שבועות לפני פטירתה - בהיותה כמעט בת מאה! - התקשרה והתעניינה בשלומה של אלמנה. התייחסה לכל אדם באשר הוא באותה אצילות שקיבלה בבית אביה, והסתלקותה היא כאב וצער לרבים רבים לאין מספר.

ועוד זאת היה 'פניה כלפי העם', באופן שהתמסרה להחזיק תורה ועמליה. עשרות רבות של שנים התאמצה בכל עוז להחזיק הישיבות של אביה, בעלה, ובניה. היתה מתעניינת על מצב בחורי הישיבה ומספקת צרכיהם בנעימות. מורי חמי שליט"א למד אצל בעלה הגאון הגדול בעל 'ברכת יצחק' זצ"ל, והישיבה היתה רחוקה מביתו, והיה אוכל על שולחנה מידי שבת בשבתו. בנוסף, ידה היתה שלוחה לעזר ולאחיסמן לכל עולם התורה ככל שהשיגה ידה, 'פניה כלפי העם' - עם ישראל כולו, 'וקרא זה אל זה ואמר קדוש' - הוסיפה בהם קדושה ותורה.

הרב ממטרסדורף זי"ע הקים משפחה מפוארת שהקימה קול רעש גדול בעולם, קול של רוממות, של אצילות, של ענווה, קול כבודה של תורה שהיה חופף על הרב ממטרסדורף כל ימיו. בתו, הרבנית ע"ה, שנולדה עוד במטרסדורף לפני המלחמה, היתה האחרונה שנותרה מאותו בית מפואר - וכמו שהזכירו בלווייתתה, היא נולדה ונתגדלה פשוטו כמשמעו בביתו של מרנא החתם סופר זי"ע - בית הרב של מטרסדורף. היא נשאה עמה אותו קול רעש גדול של בית אביה, תמיד ראו עליה את הנכבדות והאצילות מהאי שושילתא דדהבא מארץ הגר, שריד לימים ראשונים של כבוד התורה.

כמו כן קול התורה של בית בריסק שנטע בעלה הגדול בארצות הברית, קול גדול ולא יסף, היא שמרה עליו ומסרתו לדור הבא. לא רק קול התורה אלא גם דקדוק המצוות ויראת שמים. והרבנית לא שמרה לעצמה את הקול, אלא העבירה אותו הלאה לצאצאיה וכל שזכו לחסות תחת השפעתה.

בעודה בחיים חיותה עדיין חי לפנינו הקשר לדורות עברו עד מרנא החתם סופר. ובהסתלקותה נסתלק מעימנו שריד לדור דעה, הניצוץ האחרון של ההוד וההדר לבית הרב ממטרסדורף ואשתו כגופו של גדולי תלמידי הרב מבריסק, הגאון רבי בנימין בעל 'ברכת יצחק' זצ"ל.

יהי זכרה ברוך.

איאת בגמרא (כתובות קג, ב) "מת ופניו כלפי העם, סימן יפה לו, פניו כלפי הכותל, סימן רע לו". לכאורה אינו מובן, איך אפשר להאשים את האדם על שמת ופניו כלפי הכותל. הכי ניתנה הברירה בידו לקבוע באיזה מצב יהיה פניו בשעה שיחזיר נשמתו ליצורו?

ואמר בזה הרב עקיבא עהרנפלד ז"ל (הספד שנשא על הר"ר יוסף יוחנן שפורן ז"ל וכע"ז הובא בספר זכרון איש עמוד 178 מאחיו הג"ר שמחה בונם עהרנפלד זצ"ל בשם אביו, ובלווייתתה של הרבנית ע"ה הזכירו בקצרה הגאב"ד מטרסדורף שליט"א בשם המענה שמחה) בהקדם מה ששמע מאביו הגאון ר' שמואל עהרנפלד אב"ד מטרסדורף זי"ע בביאור המדרש בפרשת עקב.

כתיב (דברים י, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך וגו'". ואיאת במדרש, "איני מבקש מכם אלא אלו תרי פסוקים, והכוונה לשני פסוקים, אחד הוא מה שאמר הנביא ישעיהו (ו, ג) "וקרא זה אל זה ואמר קדוש וגו'", והשני הוא מה שאמר הנביא יחזקאל (ג, יב) "ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו".

והקשה הגר"ש עהרנפלד זי"ע, למרות שהם שני פסוקים קדושים, ונאמרו על ידי שני נביאים הקדושים, עדיין אינו מובן כל כך מה מונח דווקא באלו שני הפסוקים שבזה כלול "מה ה' אלקיך שואל מעמך". וכי רק את זה מבקש מאתנו השי"ת?

אך הביאור בזה הוא, שהאדם לא יכול לסגור את עצמו בתוך ד' אמותיו ולהשגיח רק על עצמו ועל משפחתו המצומצמת. אסור לחיות רק לעצמו. צריכים לחיות גם בשביל זולתו. חייבים להשתתף בשמחתן של אחרים וכמו כן ח"ו בצרתן. "וקרא זה אל זה ואמר קדוש", צריכים לחזק אחד את השני, זוהי הכוונה. וזה באמת יסוד גדול בחיים. וזהו הביאור "מת ופניו כלפי העם" - אם מת וניכרת השפעתו על העם, אזי סימן יפה לו. אבל "אם מת ופניו לכותל" - אם נשאר סגור כל ימיו בתוך ד' אמותיו ולא השפיע על אחרים ולא פעל בעד אחרים, אזי סימן רע לו.

הדבר השני הוא, "ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו". בדרך כלל הבנים הולכים בדרך אבותיהם בעודם בחיים. לא רוצים

להרגיזם ולכן לא עושים שינויים משמעותיים בדרך החיים שלהם כל זמן שאביהם חי. אמנם אין זו ראייה שהאב חייך אותם על טהרת הקודש, שהרי יש לראות בזה רק ענין שהבנים לא רוצים להמרות אותו לפניו. אך, אם גם לאחר "ותשאני רוח" - כשהרוח כבר עלתה למרום וחזרה הנשמה למקור מחצבתה, "ואשמע אחרי" - והאבא שומע גם לאחר שהוא עזב את העולם ונמצא בעלמא דקשוט בגן עדן, "קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו" - שהבנים עוסקים בכל

הג"ר בנימין פאלער זצ"ל עם חמיו גאב"ד מטרסדורף זצ"ל

FOR THE FIRST TIME IN ENGLISH!

MESHECH CHOCHMAH

Translated with In-Depth Annotation
by Rabbi Avrohom Wagner

SEFER BEREISHIS

INTRODUCTORY SALE

In Commemoration of the
100th YAHRTZEIT

of

RAV MEIR SIMCHA
HAKOHEN זצ"ל

ד' אלול תשפ"ו

At the

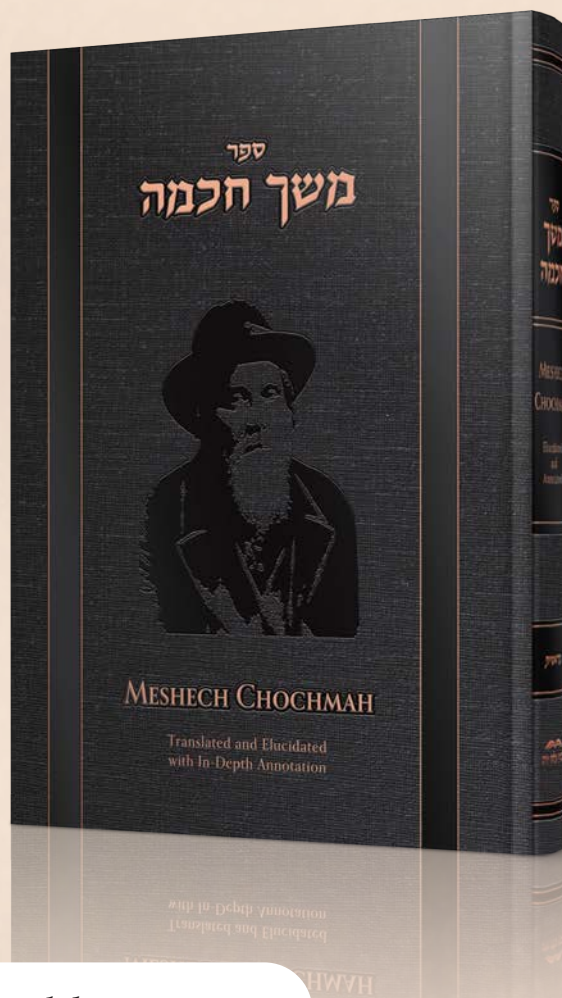
CENTENNIAL
YAHRTZEIT EVENT

At Torah Links

1301 Central Ave, Lakewood, NJ

Sunday, August 16

אור לד' אלול

ORDER NOW AT alehzayis.com

Based on *Mevakesh B'tzion – Connecting at the Kever:*
A Practical Halachic Guide by Rabbi Nissan Shalomayev

Grave Identification Methods Jewish gravesites have traditionally been identified through three primary methods: kabbalistic revelation, oral and written transmission, and historical and archaeological evidence,

Kabbalistic revelation is particularly associated with the Arizal, whose spiritual insight identified numerous graves with precision. Historical and archaeological evidence can help confirm longstanding traditions. Oral and written transmission includes traditions preserved by Jewish communities and recorded by travelers and rabbanim over the centuries.¹

Kabbalistic Revelation In *Sha'ar Hagilgulim*, Rav Chaim Vital records numerous gravesites identified by the Arizal. He writes that his teacher “would gaze upon the souls of the *tzaddikim* at their graves, recognize them, and converse with them,” adding that he had verified the Arizal’s words and found them true.

Rav Mordechai Gross (*Admat Kodesh*, ch. 8) citing the *Dvar Yehoshua* (4:23), explains that *ruach hakodesh* cannot be used to determine a *halachic* ruling. However, it can establish a factual matter that has halachic significance, such as determining whether a grave belongs to a Jew or a gentile. In such cases, relying on *ruach hakodesh* is not only permissible but even essential.

Furthermore, Arizal’s revelations were not prophetic messages from Heaven or expressions of *ruach hakodesh*, but a form of direct spiritual perception. Because of his extraordinary holiness, he could perceive spiritual realities much as a person perceives the physical world through sight. This sanctified perception does not conflict with the principle that the “Torah is not in heaven.”

The *Sha'ar Hagilgulim* lists over fifty graves identified by the Arizal, including those of Rabbi Shimon bar Yochai, Rabbi Akiva, Rabbi Meir, Rabbi Yochanan ben Zakkai, the Rambam, and numerous other Tannaim and Amoraim throughout Tzfat, the Galil, and Teveriah.

1. These sources include *The Travels of Benjamin* by Rav Benjamin of Tudela (1165–1173); *The Journey of Rav Petachya of Regensburg* (c. 1175–1185); the travel account of Rav Yaakov ben Rav Netanel (12th century); the journey of Rav Menachem ben Peretz of Chevron; *The Journey to the Land of Israel* by Rav Shmuel ben Rav Shimshon (1210); the journeys of Rav Yaakov, emissary of the yeshivah of Rabbenu Yechiel of Paris (mid-13th century); *Paths of Yerushalayim* by Rav Yitzchak Chelo (1333); *Kaftor Vaferach* by Rav Ashtori Haparchi (c. 1315); a travel manuscript by Rav Yitzchak Alfara (1371); *The Venetian Letter* by an

Oral and Written Transmission Other gravesites have been accepted based on longstanding, uninterrupted tradition and early travel records. These sites were also affirmed by great *rabbanim* and recorded in works such as *Eleh Massei* by Rav Moshe Chagiz, which documents holy sites and graves in Yerushalayim, its surroundings, and Chevron.

The *Musta'aravim*, the indigenous Arabic-speaking Jews communities of Eretz Yisrael, were regarded as authoritative custodians of these local grave traditions because of their continuous presence in the region.

The Importance of Reliable Tradition Rav Yaakov Hillel (*Vayashov Hayam* 4:9:10) cautions against relying on rumors or unclear stories when identifying the burial places of *tzaddikim*. Without clear and reliable tradition from *rabbanim* and earlier generations, he warns, a site could even be the grave of a non-Jew, potentially causing harm rather than benefit.

History shows how easily mistakes and even jokes can become accepted as fact. Near Modi'in, for example, a structure was once believed to be the grave of Matisyahu, until it was discovered that four yeshivah students had placed a fake headstone there as a joke.

The Steipler Gaon (*Orchos Rabbeinu* ch. 4, p. 368, new edition), maintained that gravesites should be trusted only if they were revealed by the Arizal or transmitted through reliable sources.

Rav Gamliel Rabinowitz (*Tiv Hahitchazkut* ch. 1, p. 21) notes that there are graves whose identities are uncertain. Nevertheless, he maintains that a great person is indeed buried at these sites, even if the name attributed to the grave might be incorrect. He suggests that the fact that people have been visiting these sites to pray for generations is not coincidental; their prayers have created a connection to the *tzaddik* buried there. Rav Yitzchak Morgenstern supports this idea, writing that the collective prayers of those who visit these sites can actually draw a part of the *tzaddik's neshamah* to that location.

In conclusion, before praying at a gravesite, one should ensure that its identity is supported by reliable sources and accepted tradition, so that respect for true *tzaddikim* and authentic Jewish *mesorah* is preserved.

anonymous Venetian sage (1495); *Journeys of the Land of Israel* attributed to Rav Moshe Basola (1522); *Sefer Girushin* by Rav Moshe Cordovero (1540); *Yichus Hatzaddikim* by Rav Gershom of Kremila (1561); *Sefer Yuchasin* by Rav Avraham Zacuto (1566); a travel letter by the author of the Shelah (1622); *Emek Hamelech* by Rav Naftali Hertz of Frankfurt (1648); *Shem Hagedolim* by the Chida (18th century); and *Tovat Mareh* by Rav Raphael Ohana (19th century).

Rav Yitzchok Meir Morgenstern shlitza

